

KÜLÖNFÉLÉK.

Margit királynő imája. Az anarchista gonoszságnak áldozatul esett Umberto olasz király felett Margit olasz királynő egy szép imát írt, melyet kinyomtattak és a nép közt kiosztottak. Az ima a következő:

A mi szeretett urunknak, Umberto királynak emlékeztére.

A mint ő mindenkihez lelkiismerete szerint kegyelmes volt, légy te is kegyelmes ő hozzá. A mint ő mindig és mindenkinek megbocsátott, bocsásd meg te is az ő emberi gyöngeségeit. A miért ő szerette népét és csak hazájának boldogságát tartotta szem előtt, azért, óh uram, engedj meglátnia az örök világosságot. Mert jó volt és csak jóságának lett áldozata, nyujtsd ki neki óh uram a pálmát. A miért ő csak jót tett ezen a világon és nem táplált szívében gyűlöletet és még azoknak is megbocsátott, a kik rosszat tettek neki, a miért egész életét utolsó leheletéig kötelességének és az ország javának szentelte — a vérért, a melyet elontott, az igazságos és jó művekért, a melyeket végbe vitt, fogadd óh Uram kegyelmesen karodba és add meg neki az örök békeket!

A róm. kath. egyház ünnepe. Kilencszáz éve, hogy a Kárpát-bérczei közt hazát foglalt magyar nemzet a római kereszténységet István király példája és befolyása következtében fölvette. Vaszary bíboros érsek Nagyboldogasszony napjára ünnepet hirdet a primási székvárosba. Esztergomban maga köré gyűjti papjait és híveit, hogy vele együtt örvendezzenek a történelmi nagy eseménynek. Ferencz József király képviselőjét küldi az ünnepre és a kormány is megjelenik azon. Emelkedtek hangok, hogy az ünneplést terjeszszék künnebb a róm. kath. egyházon; tegyék nemzeti ünneppé, vagy pepig az összes keresztény egyházak ünnepévé a kereszténység fölvetelének kilencszázadik évfordulóját. De az egyiket, mint a másikat kizárja a róm. kath. elv, mely a kereszténységnek a rómain kívül más formáját nem ismeri el. Az ilyen felfogás nem alkalmas arra, hogy lehetővé tegyen oly eljárást, melyet a tényeknek általánosabb, „culturalis“ szempontból való nézése irányítva. De kizárja az a körülmény is, hogy az ultramontán katholicismus, a mint írják, politikai czélatokat visz bé az ünneplésbe.

S Magyarország róm. kath. püspökei közül többen Székesfehérvárra néznek, hol Steiner püspök képviseli a katholicismust. A honnan hát oly hangok emelkednek, ott kevésbé számoltak a róm. kath. felfogással. A róm. katolikus elv és az egyházzal való modern nézet egymással merő ellentétek. Hogy mennyiben fog ez magán az ünnepen megnyilatkozni, előre tudni nem lehet. Megmutatják ezt majd azok a beszédek, melyeket Esztergomban és más helyen mondanak azoknak, a kik az ünnepre felgyűlnek.

Dr. Bartók György erdélyi ev. ref. püspököt a Szász Domokos halálával megüresedett papi állásra a kolozsvári ref. egyházközség papnak választotta. A püspök jun. hóban köszöntött bé a hívek nagy lelkesedése közt.

A magyarországi Szent Ferencz-rend vagyonát, mely egy pár milliót tesz, miután eszerzetrend szabályait most megszorították, a napi lapok tudósítása szerint Rómába viszik. Egy lapban erre nézve czáfolat jelent meg, mely tagadja a hir valóságát. De hát ha csakugyan nem vinnék, akkor mire való volt a rendszabályait megszigorítani, miért kell a Ferencz-rendieknek ezután durva szőringben és fapapucsban járnai, miért lépnek ki akkor a rendnek eddigi tagjai, Bán Sándor rendfőnök miért keresett Budapesten plébánusságot? Hol kell akkor a megszigorítás okát keresni? Avagy talán a rend valami hibát követett el és ez büntetés? Alig hihető, hogy ez esetben is Rómának a rendelkezésére álló anyai eszköz közül éppen ezt kellett s az egész rend ellen alkalmaznia. Bármiként legyen, egy bizonyos, hogy a Ferencz-rendi szerzetesek ezután szőringben és fapapucsban járnak Magyarországon, a kik pedig a szabályokat így szigorították, puha selyemben és biborban Róma városában.

Austriában a r. kath. egyházi vagyon a legújabb adatok szerint öt év alatt 60 millió forinttal szaporodott. Hogyha egy földművesnek vagy iparosnak ott ötezer forintra van szüksége arra, hogy magának létet biztosítson, „a szent anyaegyház“ e szerint Austriában egy év alatt kétezernégyszáz háztartásnak, mondjuk kisebb gazdaságnak a költségit emészti föl. Pedig abba a jövedelembe még ninesenek beleszámítva a Rómába vándorló „Péterfillérek“ és azok az összegek, melyeket az osztrák katolikusok külföldi bucsujáró helyeken költenek. — *A kicsiny és szegény Tirol* hogy mennyi papot, férfi és női szerzetest tart el, mutatják a következő adatok: A brixeni püspökségben táplál 1274 papot, 861 szerzetest és 2790 női szerzetest; a trieszti püspökségben: 871 papot, 786 szerzetest. Összevéve az egészet Tirolban az egyházi személyek száma 8259, mintegy 2000-el több, mint a mennyi Csehországban van, holott az utóbbinak 6-szor nagyobb a népessége és polgárainak adó-bírása 12-szer nagyobb. Tirolban 150 lakásra esik egy szerzetes, Csehországban pedig 2500-ra.

Berde Mózsza három végrendelete. Berde Mózsza háromszor csinált végrendeletet, 1865-ben, 1881-ben és 1888-ban sept. 10-én, melyek közül természetesen az utóbbi az érvényes. Az unitárius egyház

most egy füzetben mind a három végrendeletet kiadta tanácsosai számára a következő sorok kíséretében: „Mint valamely összekötő aranyfonal, úgy huzódik keresztül e három végrendeleten egy felséges gondolat, melynek valósitására Berde Mózsza egész életének munkásságát, örömét és nyugalját áldozta fel. E felséges gondolat: a magyar unitárius egyház útján nevelni a fajrokon székely ifjakat tudományos ismeretekben, hazafias szellemben, nemes erkölcsökben és isteni félelemben. Végrendeleti alapítványaival éreznél, márványnál maradandóbb emléket hagyott magának, de mi se feledjük tőle tanulni, nevét, tettét kegyeletos emlékekben tartani“.

Bajorországban a catholicismus olyan helyeken, hol tulnyomólag protestansok laknak, nagy úrnapi körmenetekkel igyekszik hatalmát megmutatni, és a protestansok ellenvetésével szemben arra hivatkozik, hogy e processiók régebbiek, mint a reformatio és így azok nem a protestantismus elleni tüntetések. De hogy ez mennyire igaz, mutatja az, hogy az 1545-től 1563-ig tartott tridentí zsinaton az úrnapi körmenet czéljául azt határozták, „hogy azáltal az eretnekeket kell gyöngíteni, összetörni, megszegyeníteni, megzavarni és így végül megtérésre indítani.“ A protestansok tiltakozása tehát egy ilyen intézmény ellen nem türelmetlenség, hanem csak visszautasítása az ő hitállásuk ellen intézett támadásnak. Ez a jelentése az úrnapi ünnepnek, melyet Magyarországon arra használnak, hogy éppen ekkor, ezen a napon rendezzék azokat a nagy ebédeket, melyekre protestansokat is hívnak meg.

Olaszországban Don Miraglia papot a pápa átokkal sújtotta. Reformra törekedett és ily törekvés a római szentszék előtt nem kedves. A kiátkozó levél megokolása, hogy Don Miraglia áldozár magát Piacenzában egy társa által püspökké szenteltette. De kétségtelenül annak a körülménynek is bé kellett folyni a határozatra, hogy Don Miraglia Rómában a methodista templomban a jubileumi év, a bünbocsánati év ellen tartott beszédeket. A jubileumi évet egy nagy szédelgésnek mondja és panaszkodik, hogy a kormány nem alkalmazza a büntető törvényt azok ellen, kik a hiszékeny népet oly szégyenletes módon megesalják.

Oroszországban Gróf Tolstói Leot, az ismert nagy író és prófétát a pétérvári szent zsinat egyházi átok alá vetette. Egy Angliában megjelenő orosz folyóirat szerint ez azért történt, mivel „Tolstói gróf azokban a művekben, a melyekben vallásos nézeteit kifejtette, nyilvánvaló módon az orthodox keresztény egyház ellenségének mutatta magát. Közelebről nem vallja a háromságos egy igaz istent; az isteni háromság második személyét, az isten fiát egyszerű embernek mondja; az evangelium szent szövetségét meghamisítja; a szentegyházban csak emberi intézményt lát; elveti a hierarchiát, s gunyolódik a szent orthodox egyház sacramentumai és szertartásai felett“. Gróf Tolstói a hegyi beszédben találja a kereszténység lényegét. A zsinat megrendelte, hogy az egyházi átokról a prépostok útján a papság is haladéktalanul

értessétek. „Mit tartunk ezek után, kiált fel Dr. Szlávik, a Prot. Egyházi és Isk. Lapban írott Szemléjében, arról az orosz világké politikáról, mely békét hirdet a népek és nemzetek közt s nem tűri meg a békét saját emberei és vallásfelekezetei között! Ha egy ág. ev. író így nyilatkozik, akkor úgy hisszük, nem szükség nekünk semmit hozzáadnunk.

Khina. A khinai keresztény üldözésnek, mely Európát most mozgásba hozta, eltekintve egyéb politikai körülményektől, maguk a missionariusok is okai, a mire a napilapok több közleménye is rámutatott. Khinának alapos ismerői ez üldözést első sorban a róm. kath. missionak és rendszerének rójják föl. Már korábban is utaltak arra, hogy a róm. kath. egyház itt is mindenekelőtt arra gondol, hogy számokkal tünjék ki s ezért mindenféle népet, kik csak utjába jöttek, minden komolyabb megvizsgálás nélkül, felvett keresztényeknek, gyakran éppen a népnek sópredékét, olyan embereket, kik a khinai társadalomban bűnös tetteik miatt lehetetlenné váltak, s a kik aztán a kath. missiók karjaiba vetették magukat, mivel ezek gyámoltjaitak vallási tekintetben ugyan kevésbé, de polgári oldalról annál inkább gondolják. S így a missiók a khinai társadalom jobb elemeinek gyűlöletét vonták magukra, mely most aztán nemcsak a missiók ellen fordult, hanem minden keresztény és minden idegen ellen. És ezt a gyűlöletet még különösen növelte az, hogy a missiók és „keresztények“ a német követségnél oltalomban részesültek. Ezt a khinaiak úgy kellett venni, mint az ő államuk benső ügyeibe avatkozást, mert a khinaiak mint keresztények is csak Khina polgáraiul tekinthetők és nem olyanoknak, mint a kik a Németbirodalom kötelékébe tartoznának. És sajátságos, hogy Ketteler német követ áldozatul esik a khinaiak idegen gyűlöletének, míg Anzer, a khinai kath. missiók püspöke Európában biztos helyen nyaral.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület juu. hónapban tartott egyházi értekezletén Molnár Albert tanár az egyházi élet fejlesztésének eszközeiről olvasott értékes tanulmányában evangelisatiót és minden missiót az egyház rendjén belől kíván helyezni. A szabad missiókra példákat hoz fel, hogy azok az egyháznak inkább ártottak, mint használtak. Németországon tapasztalták, hogy az evangelisatio „megmentettjei“ a különben is legvallásosabb gyülekezeti tagokból kerültek ki. Az egyháztársadalmi munkát nem dogmatikai subtilitásokra, egyik vagy másik theol. iskolai nézetre óhajtja alapítani, hanem az Istenországában való hitre.

A nestorianusok egyháza. Az ötödik százévből keletkezett s függetlenségét mindez ideig megtartott nestorianus egyházat addig kisérgették az orosz orthodox egyház hittérítői, míg végre beolvadt. Még ezelőtt pár évvel püspökük visszautasított minden ajánlatot, melyvel az egyház önállóságának feladását kívánták. De az utóbbi években az örmények üldözése az orosz hittérítőknél kezükre játszott, mit ezek nem is késtek fölhasználni. A nestorianusok már a múltban is sokat

szenvedtek a mahomedanoktól s a szomszéd népek üldözése alkalmas volt arra, hogy bennük az aggodalmat fölkeltsék. Püspökük Jonan megesókolta a szentképeket és az átlépés megtörtént 1898-ban, mi csak most jött nyilvánosságra. Híveinek nagyobb része követte őt, s csakis azok nem vették fel az orosz hitvallást, kik előbb amerikai befolyás útján presbyterianus gyülekezetekké alakultak. A nestorianusok megnyerték a szent Oroszország védelmét, de a nestorianus egyház megszűnt létezni. A Perzsia északnyugati határán, az urmiai tó környékén élő harmincezernyi ó-syriai nép már csak a történelemé.

Bethlen Gábor szobor-bizottság felhívása. Nagy-Enyeden a városi és vármegyei közönség színejeva már évek óta táplálja azt a gondolatot, hogy Bethlen Gábornak, a nagyhirű és gazdag Bethlen-collegium alapítójának, nemzeti létünk őrállójának szobrot emeljenek. A gondolat a Bethlen-collegium ifjúságától pattant ki s hogy királyunk a magyar történelem 10 nagyjának szobrot emeltetni kíván, azóta mind határozottabb lesz a terv. Legutóbb, 1899. nov. hó 15-én, a Bethlen Gábor halála 275-ik évfordulóján megalakult a Bethlen Gábor szobor-bizottság Nagy-Enyeden, melynek elnöke Gróf Bánffy György, alelnökei Gróf Bethlen Géza és Zeyk Dániel, titkára Bodrogi János, főgymn. tanár, a szobor-alap kezelője Orbai Lajos, ellenőre Bartha Zsigmond, főgymn. tanár. A bizottság megleghangú felhívást küld ki a magyar társadalom vezető elemeihez, hogy az erdélyi nemzeti fejedelemség e kimagasló alakjának szobrára áldozatukat meghozzák.

Értesítők. *A kolozsvári unitárius collegium ért. síelője* az 1899—1900. tanévről. Szerkesztette Boros Sándor igazgató. XXI. évfolyam. Az értesítőt Pálfi Márton tanár értekezése nyitja meg e czímen: „Az Okszerü Vezér s Brassai nyelvtaniró munkássága.“ Ez értekezés valóban értékessé és becsessé teszi ez értesítőt. Az összes hazai intézetekről eddig megjelent értesítőkben ily szabásu s annyira odataláló, szakszerü dolgozatot keveset találhatni. Pontos tudással és utánjárással mutatja ki, hogy Brassai „bejárta és végigkritizálta a tudás összes határait s fegyvere sehhol sem esattogott hiában, mert a hol megfordult, mindenütt nyomot hagyott egyénisége; ánde működésének fénypontja (s ezt már habozás nélkül kimondhatjuk) bizonyára a nyelvtudomány színterére esik“. Teljes világitásban mondja el szerző, hogy Brassainak a nyelvtudomány terén vannak örökbecsü alkotásai, s hogy „mint nyelvész áll be nemzete iskola-mesterének, hogy idővel a nemzeti közművelődés halhatatlan apostola legyen. Teljesen igaza van, mert Brassai csakugyan a nyelvekkel való szenvedélyes foglalkozás által lett nyelvtanítová és paedagogussá. — Mint jellemzően mondja: Brassainak „lelki szükséglet, az értelmi gyönyörök legfőbb forrása és eszköze volt a nyelvtanulás és a nyelvvel való foglalkozás“. Lelki gyönyörűséggel lehet olvasni e dolgozatot, mely Brassai Okszerü Vezérét 36 oldalon keresztül ritka szakavatottsággal tárgyalja s végül azt mondja: „Ez a nyelvtan a magyar gondolkodás őseréjének ékesen szóló hirdetője s emyiben közös nemzeti büszkeségünk. A jövő még rejt számára

diadalútat, mert az O. V. olyan határkő tankönyvirodalmunk mesgyéjén, mely némi tekintetben ma sem a multat, hanem a jövőt jelenti. Az év történetében föl van jegyezve az új collegium építésének megkezdése s hogy a Berde-czipó első kiosztása 1899. szeptember 20-án történt a nagy alapítóhoz méltó ünnepélyességgel. A tanítás az I. osztályban az új tanterv szerint, a többi osztályokban a régi tanterv alapján és módszeres tanácskozások megállapodásai szerint történt. Az évfáru vizsgálatok június hó 13-tól 23-ig folytak le Kozma Ferencz, Fekete Gábor felügyelő gondnokok, valamint Gál Jenő, Benkő Mihály, Gyöngyösi Béla, Gyulay László, Gyulay Árpád, Mikó Imre, Molnár Sándor, dr. Veres Vilmos és Zsakó István kiküldött biztosok jelenlétében. Vizsgát tett 310 tanuló, kik közül unitárius 177. A papnevelő intézetről Boros Gy. dekán számol be, ki a tanévet „A theologiai oktatás feltételei“ czímű szakszerű értekezésével nyitja meg. A hallgatók létszáma örvendetesen emelkedett. Az I. évre 8 hallgató jelentkezett. Az elemi iskola négy osztályában 2 tanító tanított összesen 52 tanulót. — *Tordai középiskolánkról*, mely jelenleg állami polg. iskola, Varga Dénes igazgató számol be a gondosan szerkesztett Értesítőben. Felvettek a mult iskolai évben ez intézetbe 215 tanulót, hárommal többet, mint az előző évben. Az intézettel kapcsolatos unitárius elemi fiúiskolába felvétellett 118 tanuló, tehát az együttes létszám tesz 333-at, a mi eléggé mutatja az intézet virágzó állapotát. Az igazgatói jelentés a tanulási eredményt és a tanulók erkölcsi magaviseletét kielégítőnek jelzi, valamint az egészségi állapotot. A jelentésből kiemelendő még azon elismerésre méltó tény, hogy évfolyán 37 városi jóltevő család 27 szegénysorsu vidéki tanulót mindennap ellátott ebédvel. — *A székelykeresztvári gymnasiumunk* értesítőjét épp most kapjuk, melyet Sándor János igazgató állított össze kiváló gondnal. Az öt osztályban volt összesen 159 tanuló, ebből unitárius 95. Az év történetéből megemlítjük, hogy az előkészítő osztály megszünt, az iskolafőnöki állás helyett egy helyettes tanári állás rendszeresített. 1713-tól 1899-ig 34 seniora volt e gymnasiumnak. A tanárok fizetése emeltetett. A tanulásbeli eredmény és az ifjuság erkölcsi magaviselete dícséretes volt. A záró vizsgák június 21--27. napjain tartattak meg a vizsgálóbizottság élénk érdeklődése és buzgó vezetése mellett. A vizsgálóbizottság tagjai voltak: Lőfi A., Rafaj D., Kisgyörgy S., Kelemen Albert, Osváth G., Guido B., Bedő Dénes, Jakabházy G., Györfi Ferencz, Végh M. Deák M. egyh. tanácsosok.

Kolozsvári főiskolánkat Boros Sándor igazgató-tanárnak jun. 28-án bekövetkezett váratlan halálával nagy veszteség érte. Székely-Kereszturon és Kolozsvárt tanult és tanári oklevelét ez utóbbi helyen, a Ferencz József-egyetemen szerezte. Nagy buzgalommal és kitartással dolgozott kolozsvári főiskolánk érdekében. Mint a matematikai tudományok tanára szigorú pontossággal és szorgalommal tanított. Az ifjuság testi nevelése érdekében is odaadással buzgolkodott. Nejét és gyermekeit önfeláldozó szeretettel vette körül; végtelen sokat fáradozott értük. Annál fájdalmasabb, hogy ily hirtelen szét kellett szakadni a

kapocsnak, mely őket oly szorosán egymáshöz fűzte! Halála mindenfelé részvétet keltett, mert igen sokan ismerték, nemcsak mint tanárt és igazgatót, hanem mint a társadalomnak és a különféle szakköröknek is egyik tevékeny, buzgó tagját. Temetése a főiskola nagy terméből történt áltatános részvét közepette. Nyugodjék békével s legyen nyugalma csendes és emlékezte áldott az oly korán elhalt, közügyekben sokat fáradott férfúnak! (sz.)

A szabadelvű theologia Magyarországon egy kiváló képviselőjét vesztette el P. Nagy Gusztáv sárospataki tanár jul. 11-én történt halálával. A hetvenes években a prot. szabadelvű theológiának általános föllendülését látta Magyarország abban a mozgalomban, mely a Prot. Egyletet credményezte, mely néhány évi fennállása alatt a magyar irodalmat több nagyértékű művvel ajándékozta meg. Ebben a mozgalomban teljes lélekkel vett részt s tünt fel a jelestelhetőségű sárospataki ifjú tanár a szellemi szabadság mellett mondott beszédével, mely a szabadelvűség vezéreit is tetszésre ragadta. És álláspontjához, melyet akkor kifejtett, következetes maradt mindig. Többször volt megpróbáltatásnak kitéve, a confessionalismus többször intézett támadást ellene, de őt meg nem ingatta. Sem egyéni tekintetből, sem más érdekből ő színt nem változtatott. A tanszéken, melyet elfoglalt, a bibliai kriticismus uralkodott és szellemi igazságok világotáltak. Sokat nem írt, de theol. értekezései mind oly munkák, a melyeknek súlyjuk van.

Gyászhir. *Boros Sándor*, unitárius főisk. igazgató tanár, egyház-tanácsos, jun. 28-án életének 37-ik, boldog házasságának 12-ik évében rövid és súlyos betegség után megszűnt élni. Özvegye Komis Lujza, gyermekei Margit, László és Sándor, ödes szülői: id. Boros Sándor és neje Páll Juliánna, s testvére Boros György hittanár s nagyszámu rokonság gyászolják a legfájdalmasabban.

ARANYKÖNYV.

Adakozások a Sepsi-Szent-Györgyön építendő unitárius templom-alapra

Barabás Elek hitrokon gyűjtőkönyvében.

(Tizenegyedik közlemény.)

Zalán: Katona Sámuel, Jánosi Ferencz, Vass István 1—1 kor., Apor Albertné, Bartha István, Farkas József, Séra Zsigmondné 40—40 fill. Egy valaki, Séra Albert 20—20 fill. Koneza Károly 10 fillér. Összesen..... 3 kor. 10 fill.

Bodók: Erdős László, Boér Miklós, Teleky Gábor, Orbán Ferencz, Szabó György, Bartók Zsigmond, Imreh Albert, Kiss

Atvitel 3 kor. 10 fill